

ЕВФЕМІСТИЧНІ НОМІНАЦІЇ МЕДИЧНОЇ ТЕМАТИКИ ЯК ПРОЯВ КОНТЕКСТУАЛЬНОЇ СИНОНІМІЇ У СУЧАСНОМУ ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ

Ірина КАЗИМІР

кандидат філологічних наук

Кам'янець-Подільського національного університету

імені Івана Огієнка

вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський

докторантка кафедри англійської мови

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці

ORCID: 0000-0002-0230-4281

kazymir.iryuna@kpmi.edu.ua

В умовах пандемії прослідковуються прикметні зміни подачі тієї чи тієї інформації ЗМІ в англomовній лінгвокультурі. ЗМІ трансформуються в одне з основних джерел транслявання інформації. Соціально-політичне середовище диктує ЗМІ імплементавати нові мовленнєві засоби для передачі інформації. Запропонована стаття покликана розв'язати проблему евфемістичних номінацій медичної тематики на матеріалі газетного дискурсу в межах когнітивно-дискурсної парадигми. Обґрунтовано доцільність розгляду явища евфемії у руслі когнітивно-дискурсної парадигми з опертям на контекстуальну семантику лексичних одиниць. Розглянуто поняттєво-термінологічний апарат дослідження. Проаналізовано фактологічний матеріал евфемізмів медичної тематики. Виокремлено евфемістичні номінації з контекстуально-синонімічною домінантою, спосіб їх творення та тематичні групи. Виявлено, що евфемізми та дисфемізми є медіаторами категорії контекстуальної синонімії, актуалізуючи емергентно-метафоричні поняття на матеріалі медичної тематики. Виокремлено такі тематичні групи евфемістичних номінацій: ментальний стан людини, хвороба, чоловічі статеві органи, дії людини, професії, їжа та фізіологічний стан людини. В основі евфемістичних номінацій із контекстуально-синонімічною домінантою знаходяться метафора, генералізація, мейозис та антономазія. Кількісно переважаючий метафоричний тип утворення евфемістичних номінацій свідчить про асоціативні зв'язки між когнітивним мисленням та семіотичним відтворенням. Евфемістичні номінації як прояв контекстуальної синонімії слугують експресивізації та конкретизації мовлення у масово-якісних статтях медичної тематики. Контекстуально-синонімічні одиниці, маючи величезний прагматичний потенціал, стають одними з основних мовних засобів передачі денотативної та конотативної інформації.

Ключові слова: *евфемістична номінація, контекстуально-синонімічна домінанта, контекстуальна синонімія, евфемізм, дисфемізм.*

EUPHEMISTIC NOMINATIONS OF MEDICAL REALM AS A MEANS OF CONTEXTUAL SYNONYMY IN MODERN NEWSPAPER DISCOURSE

Iryna KAZYMIR

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department of the English Language
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University*

*61 Ohiienko str., Kamianets-Podilskyi
Doctoral student at the Department of English
Yurii Fedkovich Chernivtsi National University*

Kotsiubynskoho st., 2, Chernivtsi

ORCID: 0000-0002-0230-4281

kazymir.iryana@kpnu.edu.ua

It has been noticed the apprehensible shifts within the underlying pandemic conditions, in disseminating information by the mass media in the English-speaking linguistic culture. Mass media has been transformed into one of the main sources of information. The socio-political environment imposes media to implement new means of communication for information transmission. The proposed article is aimed at solving the problem of euphemistic nominations of medical topics based on the material of newspaper discourse within the cognitive-discursive paradigm. The expediency of considering the phenomenon of euphemism in line with the cognitive-discourse paradigm based on the contextual semantics of lexical units has been substantiated. The conceptual and terminological apparatus of the study is considered. The factual material of medical euphemisms is analyzed. Euphemistic nominations with a contextual-synonymous dominant, the method of their creation and thematic groups have been singled out. It has been found that euphemisms and dysphemisms are mediators of the category of contextual synonymy, actualizing emergent-metaphorical concepts on the material of medical realm. The following thematic groups of euphemistic nominations are singled out: human mental state, disease, male reproductive system, human actions, professions, food, and human physiological state. Metaphor, generalization, meiosis and antonomasia are the basis of euphemistic nominations with contextually synonymous dominance. The quantitatively predominant metaphorical type of formation of euphemistic nominations testifies to associative connections between cognitive thinking and semiotic reproduction. Euphemistic nominations as a manifestation of contextual synonymy serve to express and specify speech in mass-quality articles on medical topics. Contextual-synonymous units, having a huge pragmatic potential, become one of the main linguistic means of conveying denotative and connotative information.

Key words: *euphemistic nomination, contextual-synonymous dominant, contextual synonymy, euphemism, dysphemism.*

Постановка проблеми. Газетний дискурс сьогодні покликаний не лише інформувати, а й здійснювати вплив на читача. Засоби масової інформації перетворилися на потужний засіб регулювання суспільної думки, де мовлення та мова є невід’ємними складниками реалізації успішної комунікації у суспільстві. Ухилення в мас-медійному дискурсі від прямих номінації, замовчування надто грубих слів чи висловів призводять до посиленого вивчення феномену евфемізації у мові сучасних англomовних ЗМІ. Вивчення синонімії як активного засобу поповнення словникового складу сучасної англійської мови активізує підвищений інтерес до вивчення не лише понятійного аналізу слова чи виразу, а й уживання його вторинної форми в контексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Евфемізми вивчаються у роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних мовознавців (В. Великорода, Л. Небелюк, І. Гальперін, В. Заботкіна, Л. Крисін, Б. Ларін, А. Кацев, Є. Корнелаєва, М. Булах). Серед зарубіжних лінгвістів евфемізмами медичної тематики займаються: E. Crespo-Fernández, Zebuniso No‘monova, Wafaa Mudhaffar Ali Agha, Felt Christian, Dunn Stewart, R. Holder, Šebková, Kristýna, Pascaline Faure.

Мета статті – установити роль евфемізмів у межах категорії контекстуальної синонімії. Поставлена мета передбачає виконання таких завдань: обґрунтувати доцільність розгляду явища евфемії у руслі когнітивно-дискурсної парадигми з опертям на контекстуальну семантику лексичних одиниць; розглянути понятійно-термінологічний апарат дослідження; проаналізувати фактологічний матеріал евфемізмів медичної тематики; виокремити евфемістичні номінації з контекстуально-синонімічною домінантою, спосіб їх творення та тематичну групу.

Матеріалом дослідження послуговували газетні статті масово якісної британської періодики (*THE GUARDIAN*, *THE TELEGRAPH*, *DAYLY MAIL*, *MIRROR*) за 2021–2024 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прийнято вважати, що вторинна номінація є результатом асоціації, що виникає між існуючими предметами чи явищами. У цьому разі створюються нові емергентні поняття. Класичне використання лексичної синонімії не є засобом вторинної номінації, оскільки лексеми синонімічного ряду використовують для конкретного розкриття змісту слова, утім, лексичні одиниці контекстуальної синонімії за допомогою додаткових та вторинних властивостей можуть позначати такий зміст, де їхнє значення актуалізується лише у визначеному контексті.

Сьогодні евфемізми є невід’ємною частиною повсякденного спілкування. Термін «евфемізм» традиційно розглядається як заміна неприємного або образливого слова і функціонує як «завіса», яка накладається на означуване. Евфемізми зазвичай використовуються у ситуаціях, які вимагають уникнення чогось неприємного і сприяють продуманості та коректності під час комунікативної ситуації. Насправді вони необхідні й неминучі для успішної комунікації у XXI ст. [10].

Лінгвістична наука розмежовує широке та вузьке розуміння терміна «евфемізм». У межах широкого розуміння ним називають слово чи висловлювання, яке

функціонує у певних умовах або ситуаціях, тобто дискурсі, з метою заміни таких позначень, які оратор тлумачить як небажані, не абсолютно ввічливі не лише у вигляді окремих лексем, а й у вигляді інформаційних блоків, пропозицій згідно із законами синтаксису [3, с. 6].

За визначенням лінгвістки Олени Селіванової, евфемізм є стилістичною фігурою, де спостерігається навмисна заміна знака певного поняття описовим найменуванням або іншим знаком для усунення небажаних, надто різких, недостатньо ввічливих слів шляхом їх пом'якшення або шифрування через заборону на вживання деяких слів, зумовлену соціально-політичними, історико-культурними, релігійними, етичними й естетичними чинниками [5, с. 135].

Традиційна лінгвістика трактує евфемію як особливий різновид синонімії. В.Б. Великорода зазначає, що між процесом вихідної назви та евфемізмом існує відношення синонімії, між евфемізмом може виступати ідеографічний чи стилістичний синонім вихідної номінації, тобто синонімія виступає одним із лексичних засобів евфемізації та стає результатом евфемістичного перейменування [2]. Стає очевидним, що евфемізми як засоби вторинної номінації можуть слугувати лексичній заміні у певному контексті.

Вивчення процесу евфемізації з погляду когнітивного підходу уможливорює вивчати цю проблему ширше: у такому разі евфемізація виступає значно ширшим поняттям, аніж внутрішньосистемні парадигматичні зв'язки між лексичними одиницями, такими як синонімія, антонімія, гіперо-гіпонімія тощо. Вона може досліджуватися як ментальний процес, в основу котрого входять певні концептуальні схеми та моделі вторинної інтерпретації знань [3, с. 5]. Такі ментальні схеми можуть бути емергентними, тобто транслювати новий зміст того чи того поняття.

Лінгвістка Є.В. Корнелаєва розрізняє оказіональні та загальноновживані евфемізми. Оказіональними евфемізмами називає індивідуально-контекстуальні заміни, неологізми, евфемізми професійної лексики та соціальних жаргонів, що характеризуються обмеженим уживанням та потребують пояснень у контексті під час використання, що виходить за межі професійного дискурсу [4, с. 72].

М.Б. Булах відносить евфемізм до синонімів, мовляв, під час утворення нових евфемізмів, особливо у мові ЗМІ, необхідно намагатися досягнути правильний зміст того чи того евфемістичного слова чи вислову. Досліджуючи категорію контекстуальної синонімії на матеріалі газетного дискурсу, можна стверджувати, що вторинні номінації у вигляді евфемізмів можуть транслювати емергентні ментально-метафоричні, метонімічні чи метафтонімічні явища [1, с. 101]. Евфемізми характеризуються високим ступенем контекстуальності і можуть ідентифікуватися лише у певному контексті за умов правильності розуміння його адресатом [6].

У межах нашого дослідження до евфемізмів відносимо такі лексичні одиниці, які характеризуються вторинністю номінації, імпліцитним характером небажаних сем, наявністю контекстуально-синонімічної домінанти та позитивними чи «пом'якшеними» конотаціями в межах медичної тематики.

У контексті охорони здоров'я використання евфемізмів часто не рекомендується, оскільки вони можуть спотворювати зміст надто чутливих питань, які потребують обговорення. Існують чіткі ситуації, коли використання евфемізму, наприклад прирівнювання сну до смерті, викличе значну плутанину і не буде корисним. Учені вважають, що іноді можна використовувати евфемізм у процесі спілкування з пацієнтом у такий спосіб, щоби його стан покращувався [8]. Утім, під час вибору того чи того мовленнєвого засобу для медичного працівника рекомендується збалансовувати свою відкритість та чіткість спілкування з урахуванням досвіду пацієнта і рівня його виснаження. Важливо також урахувати релігію та вік пацієнта у виборі правильної термінології під час комунікації з пацієнтом та його родиною [6].

Аналіз газетних текстів медичного спрямування свідчить про те, що задля уникнення тавтології чи образної заміни первинної назви хвороби чи номінації на позначення певних дій у медичній галузі використовують засоби вторинної номінації – контекстуальні синоніми, джерелом поповнення котрих слугують перифрази, евфемізми чи дисфемізми.

Відібраний фактологічний матеріал лексичних одиниць містить евфемістичні номінації та контекстуально-синонімічну домінанту.

Таблиця 1

Евфемістичні номінації з контекстуально-синонімічною домінантою

№	Контекстуально-синонімічна одиниця	Евфемізми	Спосіб творення	Тематична група
1	<i>to lie on a deathbed</i>	<i>his final moments, last moments</i>	метафора	фізіологічний стан людини
2	<i>to end the pandemic</i>	<i>a winning position, the end is in sight, the finish line</i>	метафора	позначення дії людини
3	blood tests	holy grail	метафора	позначення дії людини
4	screening test	<i>gamechanger</i>	метафора	позначення дії людини
6	abortions	<i>to preserve and enhance quality of life; a healthcare</i>	генералізація	позначення дії людини
8	Whitehall is dead	<i>corridors of empty rooms; to work from home; to build up relationships with team over Zoom calls'</i>	метафора	позначення дії людини
9	<i>chemotherapy, cancer, deadly disease, a double mastectomy</i>	journey, to run a marathon, fight	метафора	хвороба
10	<i>different-coloured plant foods</i>	<i>to eat the rainbow</i>	метафора	їжа

№	Контекстуально-синонімічна одиниця	Евфемізми	Спосіб творення	Тематична група
11	<i>handicapped</i>	<i>trans-abled, old version of myself, original me</i>	антономазія	хвороба
12	<i>female surgeon</i>	<i>crème de la crème</i>	запозичення з іншої мови	професія
13	<i>endometriosis</i>	<i>highly strung</i>	мейозис	хвороба
14	<i>COPD, emphysema, asthma</i>	<i>chronic respiratory illness</i>	генералізація	хвороба
15	<i>penis</i>	<i>mushroom, tool</i>	метафора	чоловічий статевий орган
16	<i>depression</i>	<i>red flag</i>	метафора	ментальний стан людини
17	<i>brain fatigue, memory, concentration problems</i>	<i>cognitive symptoms</i>	генералізація	розумовий стан людини
18	<i>muscle and joint pain</i>	<i>physical disorders</i>	генералізація	фізичний стан

Евфемізми слугують джерелом поповнення контекстуальної синонімії у межах таких тематичних груп, як: *ментальний стан людини, хвороба, чоловічі статеві органи, дії людини, професії, їжа та фізіологічний стан людини*. Контекстуально-синонімічний ряд складається з домінанти (*handicapped*), яка виступає гіперонімом, та евфемізмів (*trans-abled, old version of myself, original me*) у вигляді гіпонімів. Проаналізувавши випадки категорії контекстуальної синонімії, можна зробити висновок, що саме тематична група на позначення дій людини у межах медичної тематики кількісно переважає. Більшість евфемістичних номінацій у наведених контекстах утворюється за допомогою метафори. Це свідчить про актуальність розгляду категорії контекстуальної синонімії у межах метафоричної інтеграції.

На матеріалі газетного дискурсу знаходимо випадки опозиційного типу евфемії – дисфемію, яка утворюється за допомогою метафори (*to be pregnant – macabre game of chance*), генералізації (*feminists – murderers*) та мейозису (*ovarian cancer – the biggest killer*).

Дисфемізми характеризуються більш різкою формою вираження емоційної оцінки, замінюючи стилістично нейтральне поняття на більш грубе для посилення виразності. Учені зазначають, що дисфемістичне мовлення посилює ступінь чутливості, таким чином, посилюючи негативну полярність або зміну полярності з нейтральної на негативну [7].

Евфемізми є найвищою формою лексичної дипломатії у медицині, оскільки вони є більш доступними, гідними синонімами та заміниками небажаних або невідповідних слів для певної ситуації. Використання евфемізмів зумовлене психологічними чинниками, але в охороні здоров'я вони набувають моральних і соціальних характеристик. Евфемізми необхідні для спілкування з невиліковно хворими дорослими в хоспісах і дітьми, які страждають на невиліковну хворобу.

Висновки. Аналіз фактологічного засвідчує, що евфемізми чи дисфемізми як засоби вторинної номінації є медіаторами контекстуально-синонімічного ряду і слугують уникненню тавтології, експресивізації мовлення та увиразнення певного поняття з метою впливу на читача. Виникнення непрямих номінацій у вигляді евфемізмів можна пов'язати зі способами транслювання у мові подібності, схожості та асоціативності. На формування вторинних контекстуально-синонімічних назв, зокрема евфемізмів та дисфемізмів, впливають мовно-національна специфіка творення та вживання слів, зміни у суспільно-політичному житті та суб'єктивно зумовлені інтенції адресантів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булах М.Б. Евфемізми в медіатексті: функціональний аспект. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2016. № 33. С. 97–110.
2. Великорода В.Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Львів, 2008. 20 с.
3. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української мови. Київ, 1972. 404 с.
4. Корнелаєва Є.В. Лінгвістична природа евфемізмів. *Львівський філологічний часопис*. 2019. № 33. С. 70–75.
5. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
6. Crespo-Fernández, Eliecer. Euphemism and political discourse in the British regional press. *Brno Studies in English*. 2014. № 40. P. 5–26. 10.5817/BSE2014-1-1.
7. Felt Christian. Recognizing Euphemisms and Dysphemisms Using Sentiment Analysis. *Proceedings of the Second Workshop on Figurative Language Processing*, P. 136–145. URL: <https://aclanthology.org/2020.figlang-1.20.pdf>.
8. Herbert Anthony. The Role of Euphemisms in Healthcare Communication. *Journal of Healthcare Communications*. 2016. Vol. 1. № 2:14. P. 1–2. URL: <file:///C:/Users/Asus/Downloads/EuphemismHerbert.pdf>.
9. Wafaa Mudhaffar Ali Agha. Euphemism And Dysphemism in the Age of Coronavirus! «Political and Healthcare Speeches : A Critical Discourse Analysis». P. 118–137. URL: <https://www.iasj.net/iasj/download/39d788ce0f4cdae0>.
10. Zebuniso No'monova. The Role of Euphemisms in Medical Communication. URL: <https://zienjournals.com/index.php/tjpch/article/view/1826/1522>.

REFERENCES

1. Bulakh M.B. (2016). Evfemizmy v media teksti: funktsionalnyi aspekt [Euphemisms in media text: functional aspect] Aktualni problemy ukrainskoi lnhvistyky: teoriia i praktyka. 2016. № 33. S. 97–110 [in Ukrainian].
2. Velykoroda V.B. (2008). Semantychni ta funktsionalno-prahmatychni kharakterystyky evfemizmyv v anhliiskii movi [Semantic and functional-pragmatic characteristics of euphemisms in the English language]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk. Lviv, 2008. 20 s. [in Ukrainian].

3. Zhovtobriukh M.A., Kulyk B.M (1972) Kurs suchasnoi ukrainskoi movy [Modern Ukrainian language course]. Kyiv. 404 c. [in Ukrainian].
4. Korneliaeva Ye.V. (2019). Linhvistychna pryroda evfemizmiv [Linguistic nature of euphemisms]. Naukovyi zhurnal Lvivskoho derzhavnogo universytetu bezpeky zhyttiediialnosti «Lvivskiy filolohichniy chasopys». № 33. S. 70–75. [in Ukrainian].
5. Selivanova, O. (2006). Suchasna linhvistyka : terminolohichna entsyklopediia [Contemporary Linguistics: terminological encyclopedia]. Poltava: Dovkillia-K, 716 p. [in Ukrainian].
6. Crespo-Fernández, Eliecer. (2014). Euphemism and political discourse in the British regional press. *Brno Studies in English*. 40. 5–26. 10.5817/BSE2014-1-1. URL: <https://www.researchgate.net/publication/287593086> [25.01.2024].
7. Felt Christian. Recognizing Euphemisms and Dysphemisms Using Sentiment Analysis. *Proceedings of the Second Workshop on Figurative Language Processing*, P. 136–145. URL: <https://aclanthology.org/2020.figlang-1.20.pdf> [25.01.2024].
8. Herbert Anthony (2016). The Role of Euphemisms in Healthcare Communication *Journal of Healthcare Communications*. Vol.1 No. 2:14. P. 1–2. Retrieved from: <file:///C:/Users/Asus/Downloads/EuphemismHerbert.pdf> [25.01.2024].
9. Wafaa Mudhaffar Ali Agha (2023). Euphemism And Dysphemism in the Age of Coronavirus! Political and Healthcare Speeches : A Critical Discourse Analysis P. 118–137. Retrieved from: <https://www.iasj.net/iasj/download/39d788ce0f4cdae0> [25.01.2024].
10. Zebuniso No'monova. The Role of Euphemisms in Medical Communication Retrieved from: <https://zienjournals.com/index.php/tjpch/article/view/1826/1522>